

FINNS DET SAMBAND MELLAN BIPOLÄR SJUKDOM OCH EMOTIONELLT INSTABIL PERSONLIGHETSSTÖRNING?

Vårt diagnosystem har brister och diagnosen emotionellt instabil personlighetsstörning är en av de mest ifrågasatta. På senare år har det förts en diskussion bland kliniskt aktiva och forskande läkare om det finns en relation mellan emotionellt instabil personlighetsstörning och bipolär sjukdom. De mest radikala menar att emotionellt instabil personlighetsstörning (EIPS) är en variant av bipolär sjukdom medan andra anser att det är två helt separata tillstånd.

Vissa studier visar att 30–70 % av patienterna med bipolär sjukdom uppfyller kriterierna emotionellt instabil personlighetsstörning, medan andra menar det rör sig om betydligt färre. Omvänt är sambandet mindre starkt. I studier av samsjuklighet vid emotionellt instabil personlighetsstörning har man funnit att mellan 5,7–17,1 % av dessa patienter uppfyllde kriterierna för bipolär sjukdom med mani (bipolär I) och 8–19 % uppfyllde kriterierna för bipolär sjukdom med hypomani (bipolär II). Beroende på hur studierna designats har ibland betydligt fler hittats. Det har dessutom visat sig att screeningtest för bipolär sjukdom kan ibland felaktigt fånga upp personer med emotionellt instabil personlighetsstörning. Detta sammantaget har gjort att gränsen mellan de båda diagnoserna har diskuterats och ifrågasatts.

I fakturorna till höger beskrivs symtomen vid de båda tillstånden. Tabellerna jämför symtomen och sammanfattar det vetenskapliga underlaget för diskussionen.

Vad är emotionellt instabil personlighetsstörning?

En person med emotionellt instabil personlighetsstörning har ett genomgående mönster av instabilitet i relationer med andra människor, i självbild och känslor samt impulsivt beteende med början i tidig vuxen ålder. Detta visar sig på olika sätt, varav minst fem av följande:

- Gör stora ansträngningar för att undvika verkliga eller inbillade separationer.
- Har instabila och intensiva relationer med andra människor som kännetecknas av extrem idealisering omväxlande med extrem nedvärdering.
- Instabil självbild och identitetskänsla.
- Impulsivt beteende som kan leda till allvarliga konsekvenser för personen själv (till exempel slösaktighet, sexuell äventyrlighet, drogmisbruk, vårdslöshet i trafik, hetsätning).
- Upprepat självskadebeteende eller flera självmordsförsök.
- Känslomässig instabilitet som kommer av en påtaglig benägenhet att reagera med förändring av sinnesstämningen.
- Kronisk tomhetskänsla.
- Inadekvat, intensiv vrede eller svårighet att kontrollera ilska.
- Har övergående, stressrelaterade paranoidea tankegångar eller allvarliga dissociativa symtom.

Vad är bipolär sjukdom?

En person som har bipolär sjukdom har perioder med förhöjt eller sänkt stämningsläge. Under perioder med förhöjt stämningsläge (mani) har personen flera av följande symtom:

- Ökad energi, aktivitet, rastlöshet, skenande tankar eller forcerat tal.
- Överdriven upprymdhet eller eufori.

- Lätt irriterad och lätt distraherad.
- Minskat behov av sömn.
- Orealistisk uppfattning om den egna förmågan och kraften.
- Okarakteristiskt dåligt omdöme.
- En längre period av beteende som skiljer sig från det vanliga.
- Ökad sexualdrift.
- Missbruk av droger.
- Provokativt, påträngande eller aggressivt beteende.
- Förnekande av att något är fel och dålig eller ingen sjukdomskänsla.

Under perioder av sänkt stämningsläge har de flera av nedanstående symtom:

- Långvarig sorgsenhet, ångest eller känsla av tomhet.
- Känslor av hopplöshet och pessimism.
- Känslor av skuld, värdelöshet eller hjälplöshet.
- Inget intresse för, eller glädje, att utföra det som brukar vara roligt, inklusive sexlivet.
- Minskad energi – man känner sig trött eller seg.
- Svårt att koncentrera sig, minnas eller fatta beslut.
- Rastlöshet och irritabilitet.
- Sömnstörning.
- Aptitförlust och viktneidgång.
- Kronisk smärta eller andra långvariga fysiska symtom där man inte kan hitta någon annan sjukdom.
- Självmordstankar eller självmordsförsök.

Vid läsningen av denna förnekande tabell ses att flera symtom påminner om varandra vid de båda tillstånden och detta är grunden till de diskussioner som förts.

Jämförelse av symtom	
Emotionellt instabil personlighetsstörning	Bipolär sjukdom
Stora ansträngningar för att undvika separationer.	
Instabila intensiva mellanmänskliga relationer.	Vid symtomfrihet inga problem att relatera till andra människor men stämningsläget kan påverka.
Instabil självbild.	Självbild är normalt stabil men kan påverkas av stämningsläget.
Impulsivitet är ett utmärkande symtom.	Under maniska/hypomana skov förekommer impulsiva handlingar men inte vid symtomfrihet.
Självskador och självmordsförsök är vanliga.	Ökad risk för självmord.
Reagerar med starka känslor på stimuli som normalt inte uppfattas som stora.	Svängningar i stämningsläge över längre eller korta perioder.
Kronisk tomhetskänsla.	Tomhetskänsla vid depression.
Lätt för att bli arg.	Ökad iritabilitet kan finnas vid såväl mani som depression.
Övergående, stressrelaterade psykiska symtom.	Psykotiska symtom kan förekomma under såväl mani som depression.

Slutsats

Det mesta av den hittills gjorda forskningen talar för att emotionellt instabil personlighetsstörning inte kan förklaras som en variant av bipolär sjukdom. Eventuellt kan man klassa det som en impulsiv kontrollstörning, eventuellt är det en egen diagnos. Nya möjligheter kommer förhoppningsvis att öppna sig när det nuvarande diagnosystemet görs om under år 2012.

Referenslista till ovanstående argument och text med exakta hänvisningar kan fås via sofie.westling@med.lu.se.

Vad talar för att det är...	Samma sjukdom?	Olika sjukdomar?
Fenomenologi	Både har svängande känsloläge.	Bipolär sjukdom har längre perioder med avvikande stämningsläge, EIPS har snarare en känslomässig reaktivitet på stimuli. Hos bipolär pendlar känslorna framför allt mellan förhöjt, normalt och sänkt stämningsläge. Hos EIPS mellan ilska, ångest och normalt känsloläge. Man har inte funnit belegg för att hypomani kan relateras till EIPS.
Samsjuklighet	En hög andel av patienter med bipolär sjukdom uppfyller kriterierna för EIPS.	Detta samband är inte specifikt för dessa sjukdomar.
Behandlingsvar	Patienter med EIPS blir bättre på epilepsimedien vilket också stämmer för bipolär sjukdom.	Hos patienter med bipolär sjukdom reglerar epilepsimedien stämningsläget, men hos EIPS impulsiviteten.
Genetik		Familjestudier talar mot en koppling mellan bipolär I och EIPS. Inga studier finns tillgängliga om bipolär II.
Prognos	Både patienter med bipolär sjukdom och EIPS är svårt sjuka och har hög risk för självmord.	EIPS och bipolär I utvecklas inte vidare till varandra. Vid långtidsoppföljningar ser man att EIPS tenderar att läka ut medan bipolär sjukdom är mer kronisk i sin natur.
Evolution	Det verkar osannolikt att naturen skulle utveckla två separata system för dysfunktionellt reglerade känslor.	
Lokalisation i hjärna	Både har störningar i orbitofrontala cortex och relaterade strukturer.	Hos bipolära patienter har man påvisat störningar på flera andra ställen.
Neurotransmittorer	Såväl serotonin som IL-1beta är avvikande vid båda sjukdomarna.	Detta är inte specifikt för dessa sjukdomar.

Vad talar för att emotionellt instabil personlighetsstörning är en variant av bipolär sjukdom respektive vad talar för att det rör sig om två olika sjukdomar?

FORSKARE: Sofie Westling, Lil Träskman-Bendz
KLINIK/INSTITUTION: Vuxenpsykiatri Lund, Psykiatri Skåne, Inst. för kliniska vetenskaper, Lunds universitet
E-POST: sofie.westling@med.lu.se

FORSKNINGENS
DAG 2010
Depression
& mani